

Terminologija

PAPIR — HARTIJA

U v o d

Papir je nosioc geodetskih rezultata. Iz papira su brojni geod. obrasci, formulari, skice, skupocjeni planovi i dragocjene karte. Paradoks je u tome, što u čitavom geodetskom poslovanju papir razmjerno najmanje košta, a najskuplje rezultate treba da nosi najdalje i najdulje. Slično je i u nauci i umjetnosti. Genijalne tvorevine stvaraju se na papiru, povjeravaju papiru; on ih čuva i prenosi.

Za naziv papira upotrebljavaju se u Jugoslaviji uglavnom dva izraza: papir i hartija. Koji je bolji? Odakle su ta dva izraza došla? I kamo ti izrazi vjerojatno idu?

Da odgovorim na ta pitanja, iznijeti ću podatke iz Rječnika Jugosl. akademije znanosti u umjetnosti. Osim toga ću razmotriti termine inozemstva i na kraju pokušati predložiti eventualno razgraničenje za budućnost.

H a r t a

Od riječi »harta« Rječnik JA među ostalim kaže: dolazi od lat. charta ili tal. carta (h mjesto k može biti prema grčkom *χάρτης*). Upotrebljava se od XVI. vijeka. Značenje je: hartija, list u knjizi, geografska karta, karta kod igre. — Ča se napiše na harti novi. Transit 256. — Nečtivo je pismo i harta zla, razhaja se črnilo. Mon croat. 218 (1526). — Uprosi od sluge nikoga kalamar ter harte. F. Glavinic, cvit. 225. «

Među daljnjim citatima interesantno je, da neki stari pisci zovu i list pergamene harta, a za razliku od toga običan papir zovu »harta bumbažina«. — »Ja pop Zažković to prepisah s hartu bumbažine na hartu bergaminu na 1526. Stat. krč. ark. 2.296 — Prekopijah s jedne knjige od hartu bumbažine. Mon croat 316 (prije 1724).—«

U ruskom jeziku papir je »bumaga« (a banknota »bumažka« — »bili bi bu-

mažki, buditi i milaški« — tko ima novaca ima i prijateljica).

Riječ »bumbažina« po svoj je prilici istoga porijekla kao i riječ bumaga. Ruski »bumaze« znači pamuk, debelu pamučnu tkaninu. Pod riječi »bumak« Rječnik JA. kaže pamuk, od sred. grč. bambakion i citira: — „Kad se gdje use-ru, s proštenjem rekući, u bumbak po-beru. N. Dimitirijević 101. Itd.“

H a r t i j a

Rječnik JA (III—1897) pod HARTIJA kaže: „tanka (najčešće bijela, ali može biti svake boje) materija, ali samo (ne na pr. kvijer, pergament, koža) koja je načinjena od vegetalnih vlakana mokrijev pa tako zbijenijeh i osušeni-eh, što se najviše upotrebljava za pisanje i štampanje (a može se i za drugo, na pr. za umotavanje, popeljivanje itd.). Od grčkog hartion; pošto je stara riječ (ispredi starosl. hartija) ne može biti od turske riječi charty. Značenja: a) kao materijalni supstantiv. — O loša hartijo, zla ti si! Rad 1, 178 (1609). — Nemilo je viditi, koji po smetlištu kupe dreke, ali kad operu i iztuku, lije-ju artiju učine. S. Margetić, fal. 175. — Gleda list hartije. J. Filipović 3, 38b. Iznese mu knjigu ne na artiji nego na kočizah pisanu. Kam. 730. — Tako tebi, mlado momče, u Bogu u velikomu, po-đi mene dobavi artije i orlovije. Nar. pjes. bog. 32, 150. — Donesi mi divit i artije, da napišem do dve do tri reči Nar. pjesm. vuk 1, 245. — Jes' vidio list artije? onako je lice moje (glatko i bijelo). 1, 325...“

P a p i r

Rječ. JA za PAPIR doslovce kaže: „biljka, od koje se dobija hartija, a onda i hartija sama. Riječ tu-đa: grč. papiros, lat. papyrus, njem. Papier itd. a) biljka (upravo grm). U rječniku Mikalinu (papir, rogož, carex) i u Stulićevu (papir, trava, carex). —

b) hartija. Između rječnika samo u Šulekovu njem.-hrv. i u Popovićevu (Papier). — Da kupiš papira ili što drugo. Kanižlić utoč. 52. — Bilići od sniga papir. rož. 5. — Svoje je pero naglo uhitio i zapovid na papir oštru postavio. Knezović 238. — Udilj papir, bez, lan i ostalo po sobi lete. Rapić 298. — Da može... zlatnog papira nakupovat. Relković sat. 13. — Papir manjka, a pisar mi zaspa Nar. pjes. vuk. 5 (1865), 153. — dajte meni tinte i papira Hrv. nar. pjesm. 2. 32."

Papir — Hartija

Dakle, po svemu izgleda, da je izraz hartija (artija) za ono, po čemu pišemo i crtamo, kod nas literarno stariji od izraza papir. Pisci Rječnika JA., premda to nisu izravno i odlučno rekli, izgleda, da su se priklonili riječi hartija. Kod riječi »papir« navode, da je »tuda«. Kod riječi »hartija« to ne navode. Ali neosporno je, da su obe riječi i hartija i papir grčkog porijekla. Jedna dolazi od grčkog hartion, druga od grčkog papiros. Razlika je samo u tome, kada su i odakle te riječi došle k nama. Hartija je došla prije, preko grčkog, staroslavenskog, latinskog i talijanskog. Naprotiv izraz »papir« po svoj je prilici došao mnogo kasnije iz germanskih jezika naročito njemačkog.

U FNRJ uglavnom polovica stanovnika (slovensko i hrvatsko jezično područje) upotrebljava riječ papir, a druga polovica (srpsko i makedonsko jezično područje) riječ hartija.

Englezi i Amerikanci pišu paper. Francuzi papier, Nizozemci pa-

pier, Nijemci Papier, Skandinavci papper, Talijani carta ali i papiro, Česi papír. Kako je već rečeno, Rusi odstupaju s izrazom bumaga.

U svemu izgleda, da se riječ papir na kugli zemaljskoj najviše upotrebljava. Vjerojatno je ta riječ internacionalno i u porastu. Ako bi trebalo izabrati internacionalni termin, po svojoj prilici bi se izabrala riječ papir.

Protivnik sam bilo kakovog dekretiranja riječi. Jezik je živ. Neka se i razvija po zakonima svoga života. Ali izgleda mi, da će u jezičnom razvoju sve intenzivniji internacionalni kontakti i uplivi igrati veliku ulogu. Modernim tehničkim transportnim sredstvima, željeznicama, brodovima, automobilima, avionima, zemlje i narodi su se približili (premda još ne i dovoljno zblížili). Neizbježivi su sve intenzivniji i jezični uplivi. Internacionalno se rada čitav niz novih struka, koje već imaju pretežan dio termina internacionaliziran itd. Taj razvoj govori u prilog riječi »papir«.

Prijedlog

A kako bi bilo, da se obe konkurentne riječi upotrebljavaju tako, da se s jednom označuje jedna a s drugom druga vrsta? Na pr. tanje vrste da se zovu »papir« (novinski, pisaci, itd), a deblje vrste na pr. za crtanje, izradu planova, karata i slično da se zovu hartija? Najdeblje vrste se već i onako internacionalno zovu »kartoni«, a riječ je istoga korjena kao i riječ »hartija«.

Dr. N. N.